

COLECȚIA DE TALERI A MUZEULUI DIN AIUD *

La înființare, în 1796, Colegiul Bethlen din Aiud poseda o “Numismatika-Theka”, destinată păstrării monedelor vechi¹. O menționare separată a colecției numismatice a muzeului aiudean se face în anul 1822, odată cu întocmirea unui “*Catalogus Numismaticae III. Ref. Collegii A.N. Enyedensis Anno 1822 in sequentem ordinem redacta. Diebus Mensii Junii*”. Conform acestui catalog, la aceea dată în colecția numismatică figurau 598 monede și medalii. Ulterior, alături de celelalte colecții, colecția numismatică se va îmbogăți, un rol însemnat avându-l donațiile. Un donator însemnat a fost groful Mikó Imre, fost elev al colegiului. Acesta a donat colegiului propria colecție de monede și medalii, ce însuma 1805 piese, împreună cu inventarul acestora întocmit în 1863.

În anul 1914 colecția numismatică însuma 3621 piese, iar în 1915 - 3947 piese, pentru ca în anul 1950 să conțină aproximativ 5000 de piese². În prezent colecția numismatică a Muzeului de Istorie din Aiud numără 6979 piese, dintre care cea mai mare parte o reprezintă cele din colecția Bethlen și colecția Miko. Din acest număr de piese, 122 sunt taleri și 1/2, 1/12, 1/6, 1/4, 1/3 taleri. Lista lor este următoarea³:

TRANSILVANIA

Cristophor Báthory (1576 - 1581)

1. taler, 1580, Resch, nr. 27

Gabriel Báthory (1608 – 1611)

1. taler, 1611, Resch, nr. 115

Gabriel Bethlen (1613 –1629)

taler, 1621, Resch, nr. 62

* Mulțumim d-nei Angela Mureșan (Muzeul Național al Unirii Alba Iulia) care ne-a ajutat la identificarea monedelor.

¹ M. Takács, *Monede emise la Dyrhachium în colecția Muzeului de Istorie Aiud*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 97-103.

² M. Takacs, M. Vintilă, *Muzeul de Istorie Aiud în mărturii documentare*, în *Apulum* XXXV, 1998, p. 327-352.

³ Pentru identificare s-au folosit următoarele cataloage: Resch - Adolf Resch, *Siebenbürgische Münzen und Medaillen von 1538 bis zur gegenwart*, Hermannstadt, 1901 ; Craig - William D. Craig, *Coins of the world 1750-1850*, Wisconsin, 1966; CNA - *Corpus Numorum Austriacorum, nr.5 (1657-1740)*, Viena, 1975; U I- Unger Emil, *Magyar Érmű Tározó*, Budapesta, 1958, U II- Unger Emil, *Magyar Éremhatározó (1657-1740)* Budapesta, 1958; U II/1960 – Unger Emil (1307 – 1540), 1960; U III - Unger Emil, Budapesta, 1959; E-S- A. Engel, R. Serrure, *Traité de numismatique moderne et contemporaine*, Paris, 1897; AUKTION 1983- AUKTION / 9-11 mai, *Katalog 307*; AUKTION 76 – AUKTION NR. 76, 9 dec. 1996; AUKTION 87 – AUKTION 87, mai 1998; AUKTION 83- AUKTION 83, 25 nov. 1997; AUKTION II – AUKTION II , Graz, dec. 1973; G – Gumowski Marian, *Handbuch der polonischen numismatic*, Graz, 1960.

Achatius Barcsai (1658 – 1660)

1. taler, 1660, Resch, nr. 22 A

Mihail Apafi (1661 – 1690)

2. taler, 1672, Resch, nr. 97

3. taler, 1680, Resch, nr. 237

4. taler, 1684, Resch, nr. 255

Francisc Rákóczi II (1704 – 1711)

8-9. 1/2 taler, 1706, U II, nr. 566

AUSTRIA*Francisc I (1521 – 1564)*

10. taler, AUKTION 1983, nr. 1464, fără an

11. taler, AUKTION II, nr. 175, dar pe Av AVSTRI (AV în ligatură), fără an

Maximilian II (1564 – 1576)

12. taler, 1576, U I, nr. 84

Rudolf II (1576 – 1612)

13. taler, 1590, AUKTION II, nr. 217, dar pe Rv. MAM

14. taler, 1610, E-S, p. 186, tip; AUKTION II, nr. 216, tip

Ferdinand II (1619 – 1637)

15. taler, 1624, AUKTION II, nr. 388, dar anul 1624

16. taler, 1629, E-S, p. 350

17. taler, 1630, U I, nr. 266

18. taler, 1630, AUKTION II, nr. 348

Ferdinand III (1637 – 1657)

19. taler, 1653, U I, nr. 316

Leopold I (1690 – 1705)

20. taler, 1671, CNA, p.32 – a – 8

21. taler, 1691, CNA, p. 75 – i – 7

22. taler, 1697, CNA, p. 98 – a – 6

23. taler, 1698, CNA, p. 98 – a – 6

24. taler, 1699, CNA, p. 100 – d – 7

25. taler, 1705, CNA, p. 118 – a – 6

26. 1/2 taler, 1697, CNA, p. 101 – k – 8, dar anul 1697

27. 1/2 taler, 1703, CNA, p. 116 – f – 6, dar anul 1703

28. 1/2 taler, 1704, CNA, p.116 – f – 6

29.1/4 taler, 1698, CNA, p. 98 – a – 9

Carol VI (1711 – 1740)

30. taler, 1730, CNA, p. 204 – f – 7
31. taler, 1734, CNA, p. 213 – g – 6
32-33. taler, 1738, CNA, p. 220 – f – 6
34. 1/2 taler, 1734, CNA, p. 213 – g – 8
35. 1/4 taler, 1733, CNA, p. 211 – h – 8
36-37. 1/4 taler, 1737, CNA, p. 219 – g – 8
38. 1/4 taler, 1738, CNA, p. 221 – g – 8

Francisc I (1745 – 1765)

39. taler, 1765, AUKTION 87, nr. 191

Maria Tereza (1740 – 1780)

40. taler, 1766, AUKTION 83, nr. 222
41. taler, 1767, Craig, p. 451, nr. 14
42-44. taler, 1780, Craig, p.10, nr. 50

Francisc II (1792 – 1835)

45. taler, 1796, Craig, p.454, nr. 48
46. taler, 1797, Craig, p. 454, nr. 48
47. taler, 1815, Craig, p. 16, nr. 185 a
48. taler, 1816, Craig, p. 16, nr. 185 b
49. taler, 1824, Craig, p. 16, nr. 185 b
50. taler, 1824, Craig, p. 16, nr. 185 c
51. 1/2 taler, 1815, Craig, p. 16, nr. 184 b
52. 1/2 taler, 1835, Craig, p. 16, nr. 184 c

UNGARIA*Vladislav II (1490 – 1516)*

53. 1/2 taler, 1506, U II / 1960, nr. 636

Matia II (1608 – 1618)

54. taler, 1618, U I, nr. 204

Maria Tereza (1740 – 1780)

55. taler, 1742, U III, nr. 693, dar pe Av MA. THERESIA
56. taler, 1745, U III, nr. 695
57. taler, 1761, U III, nr. 699
58. taler, 1770, U III, nr. 700

PRUSIA*Frederic Wilhelm I (1713 – 1740)*

59. 2/3 taler, 1718⁴

⁴ W. D. Craig, *Germanic Coinages*, 1954, p. 127

Frederic II cel Mare (1740 – 1786)

- 60. taler, 1783, Craig, p. 252, nr. 32 c
- 61. 1/2 taler, 1750, Craig, p. 251, nr. 28
- 62. 1/2 taler, 1767, Craig, p. 251, nr. 28 b
- 63. 1/12 taler, 1764, Craig, p. 250, nr. 18
- 64. 1/12 taler, 1765, Craig, p. 250, nr. 18
- 65. 1/3 taler, 1768, Craig, p. 251, nr. 27 a
- 66. 1/4 taler, 1750, Craig, p. 250, nr. 22
- 67. 1/6 taler, 1764, Craig, p. 250, nr. 21
- 68. 1/6 taler, 1765, Craig, p. 250, nr. 21

Frederic Wilhelm II (1786 – 1797)

- 69. taler, 1790, Craig, p. 255, nr. 88
- 70-71. taler, 1791, Craig, p. 255, nr. 90
- 72. taler, 1792, Craig, p. 255, nr. 90
- 73. taler, 1796, Craig, p. 255, nr. 90
- 74. 1/6 taler, 1791, Craig, p. 255, nr. 86

Frederic Wilhelm III (1797 – 1840)

- 75. taler, 1814, Craig, p. 256, nr. 114
- 76. taler, 1816, Craig, p. 256, nr. 114
- 77. taler, 1821, Craig, p. 257, nr. 116 a
- 78. taler, 1826, Craig, p. 258, nr. 130
- 79. dublu taler, 1840, Craig, p. 258, nr. 132
- 80. dublu taler, 1840, Craig, p. 258, nr. 132 a

Frederic Wilhelm IV (1840 – 1861)

- 81. taler, 1860, Craig, p. 259, nr. 152
- 82. taler, 1862, Craig, p. 260, nr. 170

BAVARIA*Maximilian III Iosef (1745 – 1777)*

- 83. taler, 1758, Craig, p. 122, nr. 37
- 84. taler, 1765, Craig, p. 122, nr. 35
- 85. taler, 1772, Craig, p. 122, nr. 35

SAXONIA*Frederic August III cel Drept (1763 – 1827)*

- 86. taler, 1746, Craig, p. 296, nr. 100

Frederic August II (1836 – 1854)

- 87. taler, 1846, Craig, p. 302, nr. 235
- 88. taler, 1851, Craig, p. 302, nr. 235 b
- 89-90. 1/6 taler, 1851, Craig, p. 302, nr. 228 a

91. 1/6 taler, Craig, p. 302, nr. 228, fără an

Johann (1854 – 1873)

92. taler, 1859, Craig, p. 304, nr. 270

93. 1/6 taler, 1861, Craig, p. 303, nr. 261

94. 1/3 taler, 1859, Craig, p. 303, nr. 263

HANOVRA

George III (1760 – 1820)

95. 2/3 taler, 1814, Craig, p. 182, nr 10

Ernest August (1837 – 1851)

96. taler, 1843, Craig, p. 186, nr. 71 a

George V (1815 – 1866)

97. taler, 1854, Craig, p. 187, nr. 95

BRUNSCWICK – LUNEBURG

George II (1727 – 1760)

98. taler, 1736, Craig, p. 150, nr. 63

George III (1760 – 1820)

99. taler, 1791, Craig, p. 154, nr. 168

Wilhelm duce de Brunswick – Luneburg

100. dublu taler, 1843, Craig, p. 161, nr. 220

BRUNSCWICK – WOLFENBUTTEL

Wilhelm August (1714 – 1731)

101. taler⁵, 1721, AUKTION 79, nr. 1238, dar cu anul 1721 și inițiala C

LUEBECK

August Frederic (1666 – 1705)

102. 2/3 taler, 1678⁶

SCHWARTZBURG

Christian Wilhelm

103. 2/3 taler, 1676⁷

OLDENBURG

Ferdinand III (1637 – 1657)

104. taler, fără an⁸

⁵ W. D. Craig, *op.cit.*, p. 56

⁶ *Ibidem*, p. 103, 122

⁷ *Ibidem*, p. 172

DINASTIA DE HABSBURG*Maximilian II (1564 – 1576)*105. taler, 1572⁹**ȚĂRILE DE JOS****ZEELANDA**

106. taler, 1572, E-S, p. 86, tip

107. taler, 1690, AUKTION 1983, nr. 1740, dar anul 1690

Filip IV (1621 – 1665)

108. taler, 1636, AUKTION 76, nr. 753

UTRECH

109. taler, 1801, Craig, p. 465, nr. 37 f

OVERIJSEL

110. taler, 1639, AUKTION 76, nr. 761

ITALIA*Ferdinand IV (1759 – 1799)*

111. un taler și 20 de granii, 1787, Craig, p. 399, nr. 66 a

REPUBLICA VENETIA*Lodovico Manin (1789 – 1797)*

112. taler, 1794, Craig, p. 445, nr. 137

REPUBLICA GENOVA

113. taler, Craig, p. 378, nr. 16 a, tip, fără an

REPUBLICA RAGUZA

114. taler, 1767, E-S, p. 486

CONFEDERAȚIA ELVEȚIANĂ**BERNA**

115. taler, 1679, E-S, p. 397

REPUBLICA GENEVA

116. taler, 1722, E-S, p. 407

CANTONUL BASEL

117. 1/3 taler, 1766, Craig, p. 561, nr. 60

⁸ *Ibidem*, p. 142.⁹ *Ibidem*, p. 127, Wilhelm Rentzmann, *Numismatisches Legenden – Lexicon*, Osnabruck, 1969, p. 33.

POLONIA*Sigismund III (1587 – 1632)*

118. taler, 1630, G, p. 131, nr. 1219

Frederic August (1697 – 1732)

119. 2/3 taler, 1699, G, p. 164, nr. 2101

ANGLIA*Carol II (1660 – 1685)*

120. taler, 1679, E-S, p. 114

FRANȚA*Ludovic XVI (1774 – 1792)*

121. taler, 1791, Craig, p. 92, nr. 78

SPANIA*Carol III (1759 – 1788)*

122. taler, 1776, Craig, p. 538, nr. 40

În secolul al XVI-lea are loc o puternică deteriorare a monedei mărunte de argint și înlocuirea ei cu monedele de argint cu valoare nominală ridicată, mai ales cu talerii. Talerul a fost cea mai importantă monedă a tuturor timpurilor și a tuturor țărilor de glob¹⁰.

Această piesă a apărut în momentul în care arhiducele Sigismund din Tyrol a bătut în anul 1484 o monedă mare de argint, care să echivaleze cu valoarea unui gulden de aur (60 de creițari), numit "gulden – groschen"¹¹. Talerii arhiducelui Sigismund au o mare importanță pentru că puteau fi întrebuințați atât în circulația internă cât și în cea externă, se puteau plăti ușor și repede sume mari, fiind și motivul pentru care aceste monede au început să se răspândească și să fie imitate¹².

Conții Schlick sunt printre cei care urmează exemplul lui Sigismund din Tyrol, prin înființarea în 1516 a unui oraș minier (la minele de argint de la Conradsgrün), care a primit numele de Joachimstal, adică valea Sfântului Joachim. După ce inițial conții Schlick au vândut produsul minelor lor, ei au înființat o monetărie. Cu ajutorul monetarului Ștefan Gemisch din Nürnberg, frații Schlick au bătut în anul 1520 primele monede de probă de mărimea și forma guldenilor arhiducelui Sigismund. Astfel au apărut primii groși de Joachimstal – *Joachimstaler Groschen* - care îl aveau reprezentat pe avers pe Sfântul Ioachim, patronul minelor de argint de la Joachimstal, iar pe revers leul Boemiei. La mijlocul secolului al XVI-lea acești groși se numeau traleri, care nu

¹⁰ C. Știrbu, Ana Maria Velter, E. Păunescu, *Circulația talerilor în secolele XVI – XVII în Țara Românească – Problema falsurilor (Tezaurul de la Urziceni, Jud. Ialomița) în Cercetări numismatice VI / 1990 (Muzeul Național de Istorie, București)*, p. 162; C. Secășanu, *Numismatica medievală și modernă*, București, 1942, p. 49; F. W. Hasluck, *Numismatica levantină în Buletinul Societății Numismatice Române*, nr. 43 – 44, 1923, p. 92.

¹¹ C. Secășanu, *op. cit.*, p. 49; C. Știrbu, A. Velter, E. Păunescu, *op. cit.*, p. 165; I. Țabrea, *Originea și evoluția talerilor*, în *Cronica Numismatică și Arheologică*, anul X, nr. 100, 1934, p. 84-85.

¹² I. Țabrea, *op. cit.*, p. 85.

este decât o prescurtare a termenului de Joachimstaler Groschen. Sub acest nume, aceste monede s-au răspândit în întreaga lume. Acești taleri erau cele mai mari monede de argint care s-au bătut, cântărind a opta parte dintr-o marcă a cărei greutate era de 244,8 gr, iar mai târziu acești taleri nu cântăreau decât 27,20 gr, iar în 1534 cântăreau numai 26,39 gr.¹³

În circulația internă a Țării Românești, talerul este atestat pentru prima dată în 1562¹⁴, iar în cea a Moldovei în 1581¹⁵. În principate ei se înmulțesc către sfârșitul secolului al XVI-lea, când îi găsim în socotelile vistieriei Moldovei și la încasarea vămilor. La 1595 Mihai Viteazul își plătește mercenarii ardeleni în taleri și produse¹⁶.

Cantități însemnate de monede străine au intrat în Transilvania pe diferite căi, fie pe calea comercială, fie sub diferite forme de ajutor pe care anumite țări îl dădeau unor partide nobiliare din Transilvania pentru a-i sprijini interesele, fie sub forma unor ajutoare pentru întreținerea armatei care staționa pe teritoriul Transilvaniei. Prezența unor trupe de mercenari străini, care erau într-o continuă mișcare dintr-o țară în alta, a constituit o importantă cale de introducere a monedei străine pe teritoriul țării noastre¹⁷.

Pentru activitatea monetară autonomă din Transilvania este caracteristic faptul că au fost bătute monede cu nominal ridicat: ducați (de aur) și taleri (de argint), multipli și subdiviziuni ale acestora, în detrimentul monedei mărunte. Aceasta s-a datorat existenței zăcămintelor de aur din Transilvania și obligației impuse de turci de a plăti tributul în monedă cu nominal mare. Circulația monedei mărunte, folosită în tranzacțiile interne, era alimentată de mari cantități de monede străine, mai ales poloneze și ungurești¹⁸.

Procesul de lichidare a monedei străine de pe piața Transilvaniei se încheie în timpul domniei Mariei Tereza. În Transilvania au circulat în secolul al XVIII-lea monede străine cu valoare mare, cum sunt talerii olandezi și francezi, nu însă și monede mici și mijlocii. În secolul al XVIII-lea are loc topirea și preschimbarea monedei străine cu valoare mică și mijlocie în monedă mare, de obicei taleri, prin intermediul monetăriei din Alba Iulia¹⁹.

În colecția de la Aiud sunt 9 taleri bătuți de principii Transilvaniei.

Talerul lui Cristofor Báthory este un Notthaler. Emisiunile sale monetare se înscriu în tipul religios și heraldic²⁰. A bătut piese de ¼, 1, 1 ½, 2, 4, 5, 10 ducați, precum și piesa de un taler și un dinar²¹.

Gabriel Báthori a avut o bogată activitate monetară, emițând o mare cantitate de monede, mai ales mărunte, iar în timpul luptelor din 1611 a bătut taleri și guldeni de

¹³ *Ibidem* p. 85-87; C. Secășanu, *op. cit.*, p. 51-52; C. Știrbu, A. Velter, E. Păunescu, *op. cit.*, p. 165.

¹⁴ C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol I, București, 1997, p. 96; C. Știrbu, A. Velter, E. Păunescu, *op. cit.*, p. 164.

¹⁵ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 100.

¹⁶ C. Știrbu, A. Velter, E. Păunescu, *op. cit.*, p. 164; G. Zane, *Economia de schimb în Principatele Române*, București, 1930, p. 128 – 129.

¹⁷ Gh. Anghel, *Tezaurul monetar din secolul al XVII-lea de la Răscruți (Regiunea Cluj)*, în *Apulum*, VI, 1967, p.409.

¹⁸ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 105; Gh. Anghel, *Trei tezaure monetare din secolul al XVII-lea descoperite la Alba Iulia*, în *Apulum* V, 1965, p. 393 – 394.

¹⁹ Gh. Anghel, *op. cit.*, p. 397.

²⁰ Ana - Maria Velter, *Catalogul monedelor Principatului Transilvaniei. Colecția "Ing. C-tin Orghidan"*, București, 1994, p. 13.

²¹ O. Iliescu, *Moneda în România 491 – 1864*, București, 1970, p. 43.

necesitate, iar din 1612 groși de aramă. Din timpul acestui principe, calitatea monedei mărunte începe să se altereze, diminuându-se cantitatea de argint²². Emite monede la Baia Mare, Cluj, Alba Iulia, Sibiu, iar în anul 1610 și la Șeica Mare²³.

Piesa din colecția de la Aiud este un Notthaler.

Gabriel Bethlen a emis o mare cantitate de monedă, cu numeroase specii monetare. În timpul domniei sale a rămas în vigoare vechiul sistem medieval bazat pe ducat, dinar și obol, continuându-și existența și sistemul vest european al talerului. În această perioadă au funcționat, pe lângă monetările din Transilvania: Cluj, Sibiu, Alba Iulia, Baia Mare (din 1620), și cele de la Kosice (Kassau 1619–1629), Kremnitz (1620–1622, 1627), Oppeln (1623) și Ciesczyn (1629)²⁴.

Talerul din colecție este bătut la Kremnitz.

Acatiu Barsai a bătut numai monede cu valori nominale mari, majoritatea emisiunilor fiind de aur. Piesele sale de 10 ducați, de tip heraldic, epigrafic sau cu efigie nu au fost destinate circulației ci plății tributului și a cadourilor către Poartă. Ele constituie mari rarități numismatice²⁵. Emite monede la Cluj, Sibiu, Brașov și Sighișoara piese de aur de 1, 2, 5, 7, 9, și 10 ducați și de argint de un gulden și un taler²⁶.

Talerul de la Aiud este bătut la Sighișoara.

Mihail Apafi a bătut cele mai mari piese din istoria Transilvaniei, în valoare de 100 ducați. A bătut imitații ale talerului leu în monetăria de la Cluj, cu ajutorul meșterului Joo Janos. Monetările care au lucrat pentru el au fost: Sibiu, Brașov, Sighișoara, Făgăraș, unde s-au bătut valorile de 25, 50 și 100 ducați, Bistrița, Aiud, Alba Iulia²⁷.

În această colecție un taler este bătut la Brașov sau Sibiu, iar doi taleri la Alba Iulia.

Nr. 8-9 sunt 1/2 taler, emiși de Francisc Rákóczi II.

Un loc important în circulația monetară a Transilvaniei în secolul al XVII-lea l-a avut moneda austriacă și a statelor germane. Moneda Austriei (imperială) a avut o mare putere de circulație la sfârșitul secolului al XVII-lea, devenind moneda cu cel mai mare curs pe piața balcanică. Politica Vienei față de Transilvania a fost aceeași care s-a aplicat tuturor provinciilor cucerite. După 1686, Austria a reușit să-și impună moneda ei în Transilvania, căutând prin decrete să-i dea o valoare mai mare în comparație cu celelalte.²⁸

Piesa nr.12 este un taler emis de arhiducele Maximilian II în monetăria de la Kremnitz.

Talerii de la nr.13-14 sunt emiși de Rudolf II la Kuttenberg și respectiv Ensisheim.

Talerii de la nr.15-18 sunt emiși de Ferdinand II în monetăriile de la Kuttenberg, Augsburg, Kremnitz, Graz.

²² A. Velter, *op. cit.*, p. 26.

²³ O. Iliescu, *op. cit.*, p. 44.

²⁴ A. Velter, *op. cit.*, p. 35-36; O. Iliescu, *op. cit.*, p. 44.

²⁵ A. Velter, *op. cit.*, p. 65.

²⁶ O. Iliescu, *op. cit.*, p. 45.

²⁷ A. Velter, *op. cit.*, p. 68; O. Iliescu, *op. cit.*, p. 45.

²⁸ Gh. Anghel, *Trei tezaure*, p. 396 – 397; *Tezaurul ...Răscruci*, p. 409.

Cel mai vechi florin de aur emis în monetăria de la Augsburg este datat din 1520. În 1556 a apărut primul ducat de aur. Primele emisii de taleri și jumătăți de taleri bătuți la Augsburg au început în 1623. Emisia de monede la Augsburg încetează în 1782, după 1803 acesta fiind alipit Bavariei²⁹.

Nr. 19 este un taler de la Ferdinand III și este bătut la Kremnitz.

Nr. 20-25 taleri, nr.26-28 ½ taleri, nr. 29 ¼ taler, emiși de Leopold I, sunt bătuți în monetăriile de la Viena, Kremnitz, Hall (Tyrol).

Până în 1692 unitatea valorică a sistemului monetar austriac a fost talerul. Prin patentă din 28 septembrie 1692 valoarea acestuia a fost urcată forțat la 120 de kreuzeri, adică la doi florini. Astfel florinul s-a transformat și el în unitate echivalentă cu 1/2 taler, rezultând deprecierea substanțială a monedei mărunte.³⁰

Nr. 30-33 taleri, nr. 34 ½ taler, nr. 35-38 ¼ taler, sunt emiși de Carol VI, în monetăriile de la Kremnitz, Nagy - Bányá (piesele de ¼ taler). Carol VI, în dorința de a avea o monedă bine văzută, care să poată fi întrebuințată și pe piața externă, i-a angajat pe gravorii Gennaro, Richter și Hoffmann, care au realizat cei mai frumoși taleri din acel timp³¹.

Talerii nr. 40-44 sunt emiși de Maria Tereza, fiind bătuți în monetăria de la Günzburg. Talerii Mariei Tereza au fost cei mai căutați taleri din timpurile noi. Au reprezentat pe avers bustul Mariei Tereza, iar pe revers vulturul bicefal. Piesa valora 4,21 mărci³². Talerii Mariei Tereza (levantini) s-au bătut în mai multe monetării. Există și taleri fără chipul împărătesei, bătuți în 1765, dar aceștia nu intră în categoria celor levantini. Dintre toți talerii, numai cei levantini au inscripții pe margine, fiind o garanție că nu li se poate micșora valoarea prin tăierea argintului de pe margini. Taleri cu chipul Mariei Tereza s-au bătut în monetăriile de la Viena, Praga, Salzburg, Hall, Günzburg, Milano, Veneția, Graz, Kremnitz, Schmölnitz, Baia Mare, Alba Iulia.³³

Talerii nr. 45-50, ½ taler nr. 51-52 sunt emiși de Francisc II și bătuți în monetăriile de la Kremnitz, Alba Iulia și Viena.

Talerul nr. 54 este de la Matia II, fiind bătut la Kremnitz.

Talerii Mariei Tereza emiși pentru Ungaria au fost bătuți la Kremnitz (nr.55-58).

Moneda statelor și orașelor germane a avut o largă circulație în Transilvania. S-au bucurat de un mare curs monedele germane de valoare nominală mare: taleri, ducați, care s-au răspândit până în sudul Dunării și chiar până în Orientul Apropiat și India³⁴. Se observă două orientări în ceea ce privește sistemul monetar: principii din Prusia, Silezia, Pomerania în prima jumătate a secolului al XVII-lea emit monedă măruntă după sistem polonez, pe când în a doua jumătate a secolului al XVII-lea se emite monedă după sistemul Austriei³⁵.

Talerul de la nr. 60 și subdiviziuni al talerilor de la nr. 61-68 sunt emiși de Frederic II cel Mare, fiind bătuți la Berlin sau Brandenburg, Breslau, Aurich (Eastfriesland).

²⁹ Engel-Serrure, *op. cit.*, p. 350.

³⁰ A. Velter, *op. cit.*, p. 73.

³¹ I. Țabrea, *op. cit.*, p. 87.

³² C. Secășanu, *op. cit.*, p. 57.

³³ I. Țabrea, *op. cit.*, p. 87-89.

³⁴ Gh. Anghel, *Trei tezaure...*, p. 397.

³⁵ Idem, *Tezaurul..., Răscruci*, p. 406.

Nr. 69-73 taleri, nr. 74 1/6 taler, sunt emiși de Frederic Wilhelm II și au fost bătuți în monetăriile de la Breslau, Berlin sau Brandenburg.

Nr. 75-78 taleri, nr. 79-80 dublu taler, sunt emiși de Frederic Wilhelm III și bătuți în monetăria de la Viena.

Tot în monetăria de la Viena sunt emiși și talerii lui Frederic Wilhelm IV (nr.81-82).

În 1524 talerii germani erau bătuți după greutatea "reichsguldiner"-ului cântărind 25,70 gr. S-a renunțat la aceasta, emițându-se talerul mare german care cântărea 27,40 gr. Dintre aceste emisiuni cele mai bine reprezentate și mai numeroase sunt cele ale Saxoniei³⁶.

Talerii nr. 87-88, 1/6 taler nr. 89-91, sunt emiși de Frederic August II, fiind bătuți în monetăria de la Dresda.

Nr. 92 taler, nr. 93 1/6 taler, nr. 94 1/3 taler, fiind emiși de Johann și bătuți la Dresda, Kremnitz.

Piesa de 1/2 taler (nr. 86) a lui Frederic August III este bătută la Dresda.

Talerul de la Ernest August (nr.96) este bătut la Viena, George V (nr. 97) a emis taleri la Kremnitz, iar George III (nr. 95) la Praga.

Moneda cea mai răspândită și mai populară pe piața Europei în secolul al XVII-lea a fost talerul-leu. Talerul-leu a fost bătut pentru prima oară în 1575 în Olanda și a fost adoptat de Provinciile Unite și de orașele imperiale Campen, Deventer și Zwolle. Leiul a fost monetizat timp de peste 100 de ani fără să li se fi schimbat tipul – este o variantă a Joachim-talerului: pe avers este bustul cavalerului înarmat, pe revers un leu stând pe labele de dinapoi. Primele piese au fost imprimate cu grijă și zimțuite. Perioada de maximă batere a talerilor lei se situează între anii 1650 – 1670, când aceștia erau fabricați în mod special ca marfă pentru Imperiul Otoman³⁷.

Talerii olandezi (Löwenthaler), adică taleri-lei, erau cunoscuți în țările române încă de la mijlocul secolului al XVI-lea, circulând aproape două secole. Datorită acestui fapt, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, leul se transformă în monedă de calcul până în 1869, când devine moneda noastră națională³⁸. În secolul al XIX-lea, talerii-lei s-au bătut în număr mare, datorită faptului că în Olanda, atâta vreme cât era republică (1795–1806), orice particular putea să bată cu argintul său, în monetăriile publice, talerii de care avea nevoie³⁹.

Pe piața europeană talerul-leu a fost întrebuințat până la începutul secolului al XIX-lea, cu toate că atunci primul loc printre monedele curente îl avea o nouă piesă de

³⁶ C. Știrbu, A. Velter, E. Păunescu, *op. cit.*, p. 166.

³⁷ F. W. Hasluk, *op. cit.*, p. 93; G. Zane, *op. cit.* p. 147; C. Știrbu, A. Velter, E. Păunescu, *op. cit.*, p.171.

³⁸ Gh. Anghel, A. Hopârtean, *Un tezaur feudal din secolul XVII și începutul secolului al XVIII-lea, descoperit la Ploscoș (jud. Cluj)*, în *Apulum*, VIII, 1971, p. 117; T. Rădulescu, *Tezaurul monetar de la Morunlav – Olt, în Oltenia*, 4, 1982, p. 110; V. Ciucă, I. Lupu, *Un tezaur de monede feudale din secolele XVI – XVII descoperit în satul Braniște, comuna Vânători, județul Mehedinți*, în *Drobeta*, IV, 1980, p. 160; T. Rădulescu, F. Băciu, *Tezaurul de monede feudale din secolele XV – XVII de la Stăvaru, județul Olt, în Oltenia*, V-VI, 1986, p. 75; C. Secășanu, *De când circulă "leul – monedă" în țara noastră*, în *Studii și cercetări de numismatică*, IV, 1968, p. 427 – 428; C. Moisiu, *Enciclopedia României*, I, 1938, p. 119.

³⁹ I. Țabrea, *op. cit.*, p. 89-90.

8: colonată (monedă spaniolă, numită la noi "stâlpari"). Talerul-leu a fost înlocuit de talerii Mariei Tereza și de talerii "colonați"⁴⁰.

În Italia talerii au înlocuit groșii și testonii, numindu-se "tallero". Talerii raguzini, bătuți la Ragusa, au avut o mare răspândire, aceste piese ajungând și la noi⁴¹.

Republica Ragusa, în Dalmația, a devenit un important centru al comerțului cu Orientul. Independența Republicii Ragusa s-a menținut până în 1806, anul când a fost ocupată de Napoleon I. Până la începutul secolului al XVII-lea Ragusa nu a bătut decât groși de argint, dar începând din 1627 au apărut și alte specii monetare. Talerii, care valorau 80 de groși, imitau talerii imperiali ai Mariei Tereza, care au avut un succes considerabil pe piețele din Levant. Republica Ragusa nu a bătut monede de aur⁴².

Talerul nr. 118, al lui Sigismund III, l-a avut ca meșter monetar pe Herman Ligheza, iar 2/3 taler a lui Frederic August, pe Ernest Peter Hecht (monetar la Leipzig între 1693 – 1714).

Talerii spanioli au fost bătuți pentru prima dată de regele Carol I (1519 – 1556). Acestor taleri li se spunea "pezzo de otto" (piese de opt), dar numele cel mai întrebuițat era de "piastri" sau "colonnado". În Țările române erau numiți "stâlpari"⁴³.

În cadrul colecției numismatice a Muzeului de Istorie de la Aiud, din punct de vedere al pieselor și al acoperirii cronologice, un segment nu lipsit de importanță în ceea ce privește cercetarea îl reprezintă talerii, aceste piese care au apărut în secolul al XVI-lea și care au circulat până în secolul al XIX-lea, denumirea de taler păstrându-se până în zilele noastre, în Bulgaria "leva", China "tael", România "leu".

MIHAELA COZA, PAUL SCROBOTĂ

DIE TALERSEMMLUNG DER MUSEUM AUS AIUD

(ZUSAMMENFASSUNG)

Das Geschichte Museum aus Aiud hat eine reiche Münzensemmung, 6979 Stücke, von denen die maiten aus den Bethlen und Miko Sammlungen stammen; die Münzensemmung en Fat zum größten Tail aus Spenden.

Aus diesen Münzen sind 122 Stücke, 1, 1/2, 1/4, 1/6, 1/3, 1/ 12 Taler. In den Sammlung befinden sich Münzen, die in Siebenbürgers, Ostereiche, Ungarn, in den deutschen Stäten, Italien, Niederlander, Spanien, England, Frankreich, Schweiz ausgegeben wurden.

Diese Taler, im XVI Jahrhundert gab, ersdeisum sind und die es auf dem europäischen Markt bis XIX Jahrhundert gab verkelicten auch in den rumämiches Länders fast zwei Jahrhunderte. Denregen, verwundeltsiche der Löwenthaler, in der zweiter Hälfte ab XVIII Jahrhundert in berechnungsmünze bis zum Jahr 1869, der Zeitpunkt, da der Löwenthaler unsere Nationalgeldeinheit geworden ist.

⁴⁰ F. W. Hasluck, *op. cit.*, p. 93.

⁴¹ C. Secășanu, *Numismatica.....*, p. 61 – 62.

⁴² Engel – Serrure, *op. cit.*, p. 485 – 486.

⁴³ I. Țabrea, *op. cit.*, p. 89.